

DEBATT

DYR, MENNESKER OG UGYLDIGE KONKLUSJONER

– ET SVAR TIL KRISTIAN BJØRKDAHL

Av Ole Martin Moen

Hvordan bør mennesker forholde seg til dyr? Det spørsmålet stiller doktorstipendiat Kristian Bjørkdahl i artikkelen «De vanskelige andre» i *Filosofisk supplement* 1/2008 (ss. 14-19). Bjørkdahls svar er at siden vi mennesker ikke kan sies å være gitt en metafysisk opphøyet plass i naturen, bør vi søke å leve i et «natursamfunn»: Et samfunn der vi respekterer dyr og lever side om side med dem. Dette er en ugyldig konklusjon trukket fra et sant premiss.

Bjørkdahls premiss – som jeg sier meg enig i – er at mennesket i en metafysisk forstand ikke er overlegent dyrene. Bjørkdahl argumenterer for dette ved å påpeke at selv om det er sant at vi mennesker er annerledes utstyrt enn dyr og på mange måter skiller oss kraftig fra dem, er det ikke rimelig å sette opp visse «eksellenskriterier» og med utgangspunkt i disse kriteriene hevde at vi mennesker er mer «eksellente» enn andre skapninger. Som han skriver:

Hvem tør si at løven ikke er eksellent? Hva med haien? Mauren? Fjellgeita? Eller til og med gjøken? Filosofen med sine eksellenskriterier er som bukken til havresekken; han lager selv en normativ standard – en oppfatning om hva eksellens består i – som han deretter bruker som begrunnelse for menneskets overlegenhet i forhold til andre dyr. Men fra hvilket perspektiv gir det mening å si at fornuft er bedre enn instinkt, sjel bedre enn kropp, språk bedre enn grynt, to ben bedre enn fire? Nettopp, fra vårt perspektiv. (s. 18)

Dette er riktig. Det er absurd å anvende standarden for et menneskelig liv på en gjøk og å hevde at gjøken er laverstående og gruffull fordi den legger egg i andres reir. Hvis vi fordømmer gjøken for dens handlinger anvender vi ikke en aktøruavhengig og evig standard som mennesket tilfeldigvis oppfyller i større grad enn gjøken; vi dytter rett og slett nedover hodet på gjøken en standard vi har laget med utgangspunkt i oss selv. Mennesket er derfor ikke metafysisk

sett «bedre» enn noe annet vesen; metafysisk sett er vi alle likeverdige.

Hvordan bør så mennesker forholde seg til dyr gitt at vi metafysisk sett er dyrene likeverdige? Det er her jeg er uenig med Bjørkdahl. Som allerede indikert trekker Bjørkdahl konklusjonen at vi bør søke å leve i et «natursamfunn» eller, om man vil, et «multinaturlig samfunn»: Et samfunn der vi respekterer skapninger med en annen natur enn vår egen og vedgår at dyr ikke er skapt for å være våre slaver. Bjørkdahl innrømmer at å leve side om side med grizzlybjørner nok er litt for vågalt og at det vil bli tuklete å gå tilbake til et jeger- og sankersamfunn (s. 18), men han synes i det minste det er «inspirerende» å se til franske byer der «bensin- og dieselslukende kjøretøyer [er erstattet av] hester» (s. 19).

Her har det båret galt av sted. Den logiske følgen av at mennesket er et vesen som i metafysisk forstand ikke er overlegent dyr, forplikter oss nemlig ikke til å forme noe «multinaturlig» samfunn. Snarere tvert imot: Den logiske følgen er at vi kan behandle dyr akkurat slik det passer oss best.

På lik linje med at en gjøk ikke kan klandres for at den legger egg i andres reir og en løve ikke kan klandres for at den setter tennene i en antilope, kan heller ikke vi mennesker etter en metafysisk standard klandres for at vi dytter en ku inn i et slakteri, melker den, dreper den og spiser den. Vi mennesker *kan* klandres dersom vi dreper et annet menneske (gitt at menneskelige standarder gjelder menneskelig samkvem), men vi verken kan eller bør opphøye denne menneskestandarden til noe evig og hellig som også skal anvendes på dyr.

Etter mitt syn er dette den eneste logiske konklusjonen som følger fra et grunnsyn som sier at vi mennesker ikke metafysisk sett er hevet over dyrene. Derfor mener jeg at Bjørkdahl står i konflikt med sitt eget fundament når han maner til et «multinaturlig samfunn» på naturalistisk grunnlag. Bjørkdahls tanke om at mennesker har et særskilt forvalteransvar og derfor ikke kan benytte naturen rundt seg til sitt eget beste (*slik alle andre dyr kan og gjør*), bygger implisitt

på at mennesker er gitt et mystisk, metafysisk mandat og en mystisk, metafysisk plikt som resten av naturen ikke er gitt. Dette er i strid med premisset om at vi alle stiller likt, for stiller vi likt, kan vi behandle en ku slik en løve behandler en antilope.

Bjørkdahl må derfor velge side. Naturalisme og slakterier – eller et opphøyet menneske og en plikt til å gi dyrene rettigheter. Naturalisme og dyrerettigheter er ganske enkelt ikke kompatibelt.